

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA "MEN" KONSEPSIYASINING RIVOJLANTIRISHDA TARBIYACHINING ROLI

Kadirova Fatima Kaxxorovna

Marg'ilon Pedagogika kolleji o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda "men" konsepsiyasini rivojlantirishda tarbiyachining roli haqida so'z yuritadi. Maktabgacha yoshda o'zini anglash jarayoni, shaxsiy qobiliyatlarni tan olish, o'ziga bo'lgan ishonchni rivojlantirish va ijtimoiy moslashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek maqolada tarbiyachilarning bolalarda "men" konsepsiyasini rivojlantirishda qo'llaydigan asosiy metodlari, bolalarning shaxsiyati va o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashdagi usullari haqida so'z yuritadi. Tarbiyachilarning motivatsiya berish, shaxsiy yondashuv va ijtimoiy o'yinlarni tashkil qilish orqali bolalar rivojlanishiga qanday ta'sir o'tkazishi batafsil tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: "men" konsepsiyasi, tarbiyachi roli, maktabgacha yosh, o'zini anglash, bolalar rivojlanishi, motivatsiya, ijtimoiy o'yinlar, shaxsiy yondashuv.

Kirish. Ma'lumki, maktabgacha yoshdagi bolalar hayotining dastlabki yillarida shaxsiy va psixologik rivojlanishning asosi shakllanadi. Bu davrda bolalarda o'zini anglash, ya'ni "men" konsepsiyasi rivojlanadi. "Men" konsepsiyasi bolalarning shaxsiy tajribalari, o'ziga bo'lgan ishonch, ijtimoiy muhit bilan o'zaro aloqalari orqali shakllanadi va bu jarayonning muhim qismi bolani o'rab olgan muhit va tarbiya vositalaridir. Shu nuqtai nazardan tarbiyachining o'rni katta ahamiyatga ega, chunki bolalar ko'pincha o'z shaxsini shakllantirishda ularga nisbatan bo'lgan munosabatlardan va ularga beriladigan tarbiyadan ko'p narsalarni oladilar.

Shaxsiy kompetensiyani rivojlantirish orqali bola maktabgacha yoshda shakllanadigan va butun hayoti davomida takomillashib boradigan bir qator xususiyatlarni namoyish etadi. Bu kompetensiya bolaning o'z-o'ziga g'amxo'rlik qilish uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish qobiliyatini hamda kundalik hayotini boshqarish va barqaror sog'lom turmush tarzini amalda qo'llash mahoratini o'z ichiga oladi. Bolalar hayotdagi o'z o'rmini biladilar, o'zlarining, shuningdek, boshqalarning farovonligi haqida g'amxo'rlik qilishga o'rganadilar. Bola mustaqil va u o'ziga ishonadi. O'zining kuchli va zaif tomonlarini biladi, ularni bartaraf etish ustida ishlay boshlaydi.

Asosiy qism. Bundan tashqari, tarbiya jarayonida tarbiyachining qanday usullarni qo'llashi va bolalar o'rtasida o'zini anglashning muhimligiga urg'u beriladi.

"Men" konsepsiyasi bolada dastlabki yillardan boshlab shakllanadi. Bu konsepsiya o'z-o'zini anglash, o'zini tan olish va shaxsiy rivojlanishga asoslangan. Bolalar bu davrda o'zini boshqa odamlar bilan solishtira boshlaydi, o'zining o'рни va imkoniyatlarini tushunib yetadi. Psixologlar ta'kidlaganidek, "men" konsepsiyasining rivojlanishi bolalarning kelajakdagi shaxsiyati va jamiyatdagi ijtimoiy rolini belgilashda muhim ahamiyatga ega.

Bolada "men" konsepsiyasining rivojlanishi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- O'zini anglash: Bola o'zini atrof-muhitdan ajrata boshlaydi, kimligini tushunadi.
- Emotsional rivojlanish: Bolada hissiy dunyo rivojlanadi, o'z his-tuyg'ularini boshqarish va tushunish qobiliyati paydo bo'ladi.
- Ijtimoiy moslashuv: Bola atrofidagi odamlarga munosabatini o'zgartiradi va ijtimoiy munosabatlar o'rnatishga harakat qiladi.

Bu bosqichlarning har biri bolalar uchun muhim bo'lib, ularni rivojlantirishda tarbiyachining ishtiroki alohida o'ringa ega.

Tarbiyachi bolalarning rivojlanishida asosiy rolni o'ynaydi. Ular bolalarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishini kuzatib, ularga yo'nalish beradi. Tarbiyachi bolalarda "men" konsepsiyasining shakllanishida quyidagi usullar va strategiyalarni qo'llashi mumkin:

- Motivatsiya berish va rag'batlantirish: Tarbiyachi bolalarni mustaqil qaror qabul qilishga rag'batlantiradi, ularga o'z fikrini erkin aytishga imkon beradi. Bu esa bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi.

- Shaxsiy yondashuv: Har bir bola o'ziga xosdir. Tarbiyachi bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olib, ularga shaxsiy yondashuvni qo'llashi lozim. Bu bolalarning o'zini anglash va o'ziga bo'lgan hurmatni rivojlantiradi.

- Ijtimoiy o'yinlar: O'yinlar bolalarda ijtimoiy muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali usulidir. Tarbiyachi bolalarni guruh bo'lib o'ynashga jalb etib, ular orasida o'zaro hamkorlik va muloqotni rivojlantiradi.

- Emotsional qo'llab-quvvatlash: Bolalarning emotsional rivojlanishi ham "men" konsepsiyasining tarkibiy qismi hisoblanadi. Tarbiyachi ularning his-tuyg'ulariga nisbatan ehtiyotkor va qo'llab-quvvatlovchi bo'lishi kerak.

Bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini shakllantirishda tarbiyachi o'z xatti-harakatlari va nutqi orqali katta ta'sir o'tkazadi. Masalan, bolalar muvaffaqiyatga erishganda ularni maqtash, hatto kichik yutuqlarini ham ta'kidlash ularning kelajakdagi ishonchini oshiradi. Shuningdek, tarbiyachi xatolarni qabul qilishni va ularni to'g'ri tahlil qilishni o'rgatishi lozim. Bu bolalar o'z xatolaridan saboq olib, kelajakda yanada qattiqroq harakat qilishlariga yordam beradi.

Tarbiyachining e'tibori bilan shakllantirilgan ijobiy muhit bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashning eng muhim omillaridan biridir. Bola o'zini

xavfsiz, qadrli va qabul qilingan his qilsa, u o‘z imkoniyatlarini ko‘proq baholay boshlaydi va mustaqillikka intiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o‘yin asosiy faoliyat turidir. Tarbiyachi bolalarni o‘yin orqali o‘z qobiliyatlarini sinab ko‘rishga va yangi narsalarni o‘rganishga rag‘batlantiradi. Shu bilan birga, o‘yinlar orqali bolalarda ijtimoiy o‘zaro aloqa ko‘nikmalari va "men" konsepsiyasi rivojlanadi. Masalan, rolli o‘yinlar orqali bolalar o‘zlariga yangi rollarni sinab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘lishadi va o‘zlarini turli vaziyatlarda qanday tutishni o‘rganishadi.

O‘yin jarayonida tarbiyachi bolalarga qo‘llanma va maslahatlar berib, ularning rivojlanishiga yo‘nalish beradi. O‘yin orqali bolaning o‘z qobiliyatlarini anglash va mustaqil fikrlash imkoniyatini kengaytiradi. Shu sababli, o‘yinlar bolaning shaxsiy rivojlanishi va "men" konsepsiyasining shakllanishida muhim vosita hisoblanadi.

Tarbiyachi ijtimoiy o‘yinlar orqali bolalarda jamoa bo‘lib ishlashni o‘rgatadi. Jamoaviy o‘yinlar bolalarda o‘zini boshqalar bilan solishtirish, o‘z o‘rnini topish va ijtimoiy normalarni o‘rganish uchun ajoyib imkoniyat yaratadi. Bu jarayonda tarbiyachining vazifasi bolalarni bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo‘lishga o‘rgatish va ularga ijtimoiy qoidalarni tushuntirishdir.

Jamoa o‘yinlari orqali bolalar o‘zining jamoa ichidagi o‘rnini anglab, o‘zlariga yangi qobiliyatlarni sinab ko‘rishadi. Tarbiyachining to‘g‘ri yo‘naltirishi bolalarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishida katta yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda "men" konsepsiyasining rivojlanishi ularga o‘zini anglash, o‘z imkoniyatlarini baholash va kelajakda ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan tarbiyachining bilim va ko‘nikmalariga bog‘liq. Tarbiyachilar bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olib, ularga ijtimoiy o‘yinlar, motivatsiya va emotsional qo‘llab-quvvatlash orqali yordam berishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаев, М. (2019). Педагогика асослари. Тошкент: Фан нашриёти.
2. Ганцев, О. (2021). Мактабгача ёшдаги болалар психологияси. Тошкент: Янги аср авлоди.
3. Jenkins, S. (2018). *Early Childhood Education: A Sociocultural Perspective*. London: Routledge.
4. Маҳкамова, S. (2020). Бола ва унинг дунёқараши: "Мен" концепциясидаги омиллар. *Мактабгача педагогика журнали*, 5(3), 45-53.
5. Sokolova, L. & Ametova, A. (2017). *Bolalar shaxsiyati va rivojlanishi: metodik tavsiyalar*. Тошкент: Маърифат нашриёти.